מועדים לשיחה; קריאות חדשות בחגי ישראל — אחריותו של הפרט

לגלות בבל הייתה תוצאה נוספת. בהיותו אומה בארצה חווה עם ישראל את גורלו באופן קיבוצי. מלחמה ושלום, עוני ושגשוג, רעב או שובע – אלה הם דברים שאומה חווה כאומה. התורה מתעניינת מאוד בגורלם ובכבודם של יחידים, אבל היא בראש ובראשונה ברית של אלוהים עם האומה כמכלול.

בגולה משתנים פני הדברים. העם כבר איננו אדון לגורלו. הוא חווה את גורלו בעיקר כקבוצה של יחידים. עודנו אומה, אבל אומה פצועה, אומה שאינה בבית ואינה מרגישה בבית. אז, בגלות בבל, עלה רעיון שהתקיים ביהדות גם קודם לכן ולבש משמעות חדשה. איש המפתח בהנחלת המסר הזה לגולים היה כוהן ונביא שישב איתם בבבל: יחזקאל.

יחזקאל הזכיר לעם את כוחה של האחריות האישית ואת אפשריותה. בעשותו כן נתן לרעיון התשובה ביטוי חדש, שנותר במלוא טעמו עד עצם ימינו אלה. העיקרון הראשון שהוא לימד את העם כבר הוטעם בפי בן זמנו המבוגר ממנו, הנביא ירמיהו, והוא שכל אדם אחראי לחטאיו שלו, לא לחטאי אחרים:

הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת – הִיא תָמוּת. בֵּן לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֹן הָאָב, וְאָב לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֹן הַבֵּן. צְדְקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה, וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה (יחזקאל יח, כ).

מכאן ממשיך יחזקאל ומנסח במדויק את רעיון התשובה:

וְהָרָשָׁע כִּי יָשׁוּב מִכָּל חַטֹּאתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה, וְשָׁמַר אֶת כָּל חֻקּוֹתַי, וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה – חָיֹה יִחְיֶה לֹא יָמוּת. כָּל פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ; בְּצִדְקָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה יִחְיֶה. "הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע?", נְאֻם אֲדֹנָי ה', "הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה!" (שם, כא-כג).

זהו זה. לא מקדש, לא קורבן חטאת, לא כופר נפש, לא טקס כפרה, אלא פשוט מעשה השיבה מן החטא, מעשה התשובה: נטישת החטא ואימוץ דרכי התנהגות טובות וישרות. פסוקים אלה ופסוקים נוספים מספר יחזקאל היו לבסיס תורת התשובה של חז"ל.

יחזקאל מייחס זאת לשופר:

וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: בֶּן אָדָם, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי עַמְּךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, "אֶרֶץ כִּי אָבִיא עָלֶיהָ חָרֶב, וְלָקְחוּ עַם הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְצֵיהֶם וְנָתְנוּ אֹתוֹ לָהֶם לְצֹפֶה. וְרָאָה אֶת הַחֶרֶב בָּאָה עַל הָאָרֶץ וְתָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהִזְהִיר אֶת הָעָם. וְשָׁמַע הַשֹּׁמֵעַ אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וְלֹא נִזְהָר וַתָּבוֹא חֶרֶב וַתִּקָּחֵהוּ – דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה..." (יחזקאל לג, א-ד).

משימתו של הנביא היא לתקוע בשופר כדי להזהיר את בני עמו כי הם עומדים להיענש על חטאיהם וכי רק אם יעשו תשובה יינצלו מן הרעה. יחזקאל אינו היחיד המדבר בהקשר כזה על שופר. ישעיהו התנבא: "קְרָא בְגָרוֹן אַל תַּחְשֹׂךְ , כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ , וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם" (נח, א). הושע (ח, א), יואל (ב, א, טו) ועמוס (ג, ו) – כולם הבינו את קול השופר כקול אזהרה מפני מלחמה ממשמשת ובאה, שהיא מצידה אות לכך שהעם חטא. אך יחזקאל, יותר מכל קודמיו, העמיד את דוקטרינת התשובה המוכרת לנו היום – כדבר שעושים יחידים ועושה אומה, כשינוי תודעתי ומעשי שתחילתו בקול השופר.